

RECENZJA

**pracy doktorskiej mgra. inż. arch. Łukasza Szatanka
pt : „Funkcjonalno-przestrzenne i historyczne aspekty zespołu
klasztornego Karmelitów Trzewickowych w Krakowie na tle przemian
jego architektury oraz reguły zakonnej”.**

Promotor: Prof. dr hab. inż. arch. Jacek Radzewicz-Winnicki.

Zlecenie Dziekana WA Pol. Śl. z dnia 09.07.2013 r.

1. Charakterystyka struktury pracy

Egzemplarz dysertacji doktorskiej przekazany do recenzji jest jednym tomem wydrukowanym w formacie A4, liczącym 203 stron tekstu zasadniczego oraz 5 aneksów. Układ rozprawy doktorskiej tworzy 12 części: wstęp (cz.1), 7 rozdziałów z zasadniczymi elementami przedmiotu pracy (cz. 2-8), wnioski (cz.9), bibliografia (cz.10), spis ilustracji (cz.11), aneksy (cz.12). Do przyjętego przez doktoranta układu rozdziałów i ich zawartości - streszczonych w spisie treści – recenzent nie wnosi uwag.

2. Charakterystyka strony merytorycznej pracy.

Tytuł rozprawy doktorskiej przyjęty w brzmieniu: *„Funkcjonalno-przestrzenne i historyczne aspekty zespołu klasztoru Karmelitów Trzewickowych w Krakowie na tle przemian jego architektury oraz reguły zakonnej”*, odpowiada treści rozwiniętej w pracy doktorskiej i nie budzi zastrzeżeń pod względem językowym.

Wybór tematu i zakreszenie obszaru badań doktorant uzasadnia we wstępie pracy. Redakcję rozprawy doktorskiej rozpoczyna od genezy Zakonu Karmelitów Trzewickowych wskazując na jej związek z historią powstałego w XIII wieku Zakonu Najświętszej Maryi Panny z Góry Karmel. Dla ucytelnienia genezy i specyfiki Zakonu Karmelitów Trzewickowych – zdaniem recenzenta – powinno być szersze jego osadzenie w chrześcijańskiej tradycji tzw. wspólnot monastycznych. Zakony karmelitańskie przypisywane są do grupy tzw. zakonów żebraczych, które podobnie jak zakon dominikanów czy franciszkanów wywodzą się z nurtu zakonów kontemplacyjnych. Te zaś sięgają swoją tradycją do ruchu anachoreckiego (pustelniczego), mającego swoje źródła w Egipcie i Syrii wieku IV. O ile średniowieczne zakony kontemplacyjne (benedyktyni i cystersi) zachowały zamknięty (klauzurowy)

charakter, odzwierciedlony wprost w ich układach funkcjonalno-przestrzennych i warunkach ich sytuowania, o tyle zakony tzw. żebraczy podejmowały różnorodne formy otwarcia, przejawiające się między innymi możliwością ich sytuowania w obszarach zurbanizowanych - w granicach murów miejskich oraz szerszego dostępu do nich przez osoby spoza wspólnoty zakonnej. Zasygnalizowany w powyższej uwadze aspekt jest ściśle związany ze współzależnościami jakie zarysowały się w różnorodnych koncepcjach ideowych i funkcjonalno-przestrzennych chrześcijańskich założeń klasztornych. Na tak poszerzonym tle czytelniejsze stają się szczegółowe analizy dotyczące ewolucji założeń klasztornych Karmelitów.

Po scharakteryzowaniu stanu wiedzy dotyczącego przedmiotu pracy doktorskiej autor precyzuje przesłanki uzasadniające sprecyzowanie tematu. Jako najistotniejszą wskazuje - *brak opracowań całościowych na temat architektury Zakonu Karmelitów Trzewickowych*. Na tym etapie rozpoznania problemu badawczego doktorant potwierdza świadomość o *niewytworzeniu przez Karmelitów Trzewickowych przepisów budowlanych regulujących budowę poszczególnych założeń*, jednocześnie podkreśla, że okoliczność ta *nie zwalnia z poszukiwań i analizy powodów oraz zasad rządzących powstawaniem* tej grupy klasztorów (str.13). Biorąc pod uwagę zaprezentowany w tej części rozprawy poziom rozpoznania literatury przedmiotu – recenzent uznaje za w pełni uzasadnione podjęcie zakreślonego przedmiotu badań i metod zastosowanych do ich realizacji. Zamierzonym efektem pracy badawczej jest opracowanie monograficzne, przyjmujące właściwości pracy przyczynkowej, która powinna stanowić nowy wkład do stanu wiedzy naukowej.

W oparciu o wyniki badań literaturowych w rozdziale 2. streszczono historię Zakonu Karmelitów z wyeksponowaniem zagadnień dotyczących form architektonicznych wznoszonych przez wspólnoty zakonne, które w miarę rozwoju przyjmowały skalę złożonych założeń. W tej części opracowania doktorant wskazał na zapisy reguły zakonnej, które w kolejnych jej redakcjach podejmowały zagadnienia bezpośrednio regulujące lokalizację klasztorów i ich układy funkcjonalne. W tym wątku rozprawy scharakteryzowano istotę różnic, które zarysowały się i istnieją nadal między Karmelitami Trzewickowymi (Zakonem Dawnej Obserwacji) a Karmelitami Bosymi (Zakonem Ściślejszej Obserwacji). W tych odmianach zakonów, wywodzących się z jednej Reguły Św. Alberta, umiejscowiono również Zakon Karmelitów Trzewickowych w Krakowie. Rozdział 2. zamyka opracowane przez doktoranta zestawienie tabelaryczne klasztorów Karmelitów Trzewickowych, powstałych na przestrzeni wieków na terenach obecnej i dawnej Polski z ich usytuowaniem na mapie oraz analogiczne zestawienie dotyczące klasztorów Karmelitów Bosych.

Zakres merytoryczny rozdziału 3. skupia się na zestawieniu przepisów budowlanych formułowanych w regułach Karmelitów Bosych i Karmelitów Trzewickowych. Punktem wyjścia dla nich były sformułowania z tego zakresu obecne w pierwotnej dla obu reguł – regule Św. Alberta. Ta część

rozprawy doktorskiej – w opinii recenzenta – zasługuje na podkreślenie jako element szczególnie istotny w punktu widzenia wkładu pracy w stan wiedzy.

Wyniki szczegółowych analiz literaturowych doktorant kontynuuje w rozdziale 4. Ich przedmiotem są przemiany założeń klasztorów Karmelitów Trzewickowych. Punktem wyjścia dla nich jest pierwsze założenie na Górze Karmel, zwane Wadi es Siah (Dolina Męczenników). Kolejno scharakteryzowano wczesnośredniowieczne i późnośredniowieczne założenia z terenu Europy. Stanowią one bezpośrednią genezę klasztorów zakładanych na terenie Polski, w tym też klasztoru na Piasku w Krakowie. Rozdział 4. doktorant zamyka wnioskami, w których w syntetycznym zestawieniu scala cechy utrwalone w historycznych założeniach karmelitańskich. W konsekwencji wyznaczyły one zasady uwzględniane w planach klasztorów budowanych przez Karmelitów Trzewickowych.

Rozdział 5. rozprawy doktorskiej zawiera wyniki analiz układów funkcjonalno-przestrzennych klasztorów Karmelitów Bosych. Po względem jakości poznawczych ten element rozprawy zasługuje na pozytywną ocenę. Budzi on jednak wątpliwości z punktu widzenia logiki wyводу. Występuje on w części pracy, która wydaje się zmierzać do szczegółowych analiz klasztoru Karmelitów Trzewickowych w Krakowie. Jego specyfikę w stosunku do założeń Karmelitów Bosych scharakteryzowano w rozdziałach 2. i 3. Zatem powrót do tego nurtu zestawień – po rozdziale 4., skupiającym się na Karmelitach Trzewickowych - mogłaby ewentualnie uzasadniać ich szczegółowość, opatrzona odpowiednimi wnioskami – czego autor nie dokonuje. W tej sytuacji recenzent sugeruje korektę w usytuowaniu treści rozdziału 5. w stosunku do rozdziałów 2., 3., 4.

W rozdziale 6. rozprawy doktorskiej zamieszczono wyniki analiz założeń klasztornych powstałych w Krakowie do początku XV wieku. Sens podjęcia tego tematu analiz i usytuowanie ich wyników w tej części pracy autor uzasadnia we wnioskach do niej (str. 99). Założenia licznych krakowskich klasztorów, powstałe w oparciu o odmienne reguły zakonne i tradycje, wznoszone w odmiennych uwarunkowaniach historycznych, rzeczywiście zachowują szereg analogii i cech wspólnych. Główną przesłanką tłumaczącą te współzależności jest ich wspólna geneza, sięgająca do wczesnośredniowiecznej tradycji chrześcijańskiego monastycyzmu. Jest to aspekt, na który recenzent zwrócił uwagę w ocenie wstępu pracy doktorskiej.

Kolejne dwa rozdziały rozprawy doktorskiej – 7. i 8. – podejmują ściśle problematykę zespołu Klasztoru Karmelitów Trzewickowych w Krakowie na Piasku. Należy podkreślić, że rozdziały te stanowiące rdzeń wartości poznawczych recenzowanej pracy doktorskiej zostały opracowane przede wszystkim w oparciu o wykonane przez doktoranta inwentaryzacje oraz badania „in situ”. W rozdziale 7. zredagowano dane historyczne, odwołujące się do legendy o powstaniu założenia na Piasku, dzieje krakowskiego kościoła i klasztoru Karmelitów Trzewickowych. Autorskim uzupełnieniem treści tego rozdziału jest schemat faz budowy założenia OO. Karmelitów Trzewickowych na Piasku w korelacji do

najważniejszych wydarzeń historycznych oraz pełne kalendarium, odzwierciedlające etapy przekształceń założenia klasztorowego od jego fundacji w 1390 roku do roku 2013. W rozdziale 8. zamieszczono bardzo szczegółowe opracowanie opisujące przedmiotowe założenie. Usystematyzowano je według konspektu, który obejmuje: opis architektoniczny obiektu (lokalizację, rzuty, bryłę, elewacje i elementy wnętrza)- podrozdział 8.1., zmiany bryły w oparciu o freski zlokalizowane na sklepieniu krużganków parteru – podrozdział 8.2., analiza układu funkcjonalno-przestrzennego konwentu – podrozdział 8.3., zmiany bryły na podstawie przekazów historycznych – podrozdział 8.4. Biorąc pod uwagę zakresy informacji zawartych w poszczególnych podrozdziałach nasuwa się sugestia by uporządkować je według kryterium chronologii przekształceń: na początku rozdziału należałoby zgrupować treści dotyczące ewolucji bryły założenia (podrozdziały 8.2. oraz 8.4.) i kolejno usytuować szczegółową analizę układu funkcjonalno-przestrzennego konwentu (podrozdział 8.3.) oraz opis aktualnych cech architektonicznych obiektu (podrozdział 8.1.)

Podsumowanie pracy w postaci wniosków zredagowano w rozdziale 9. Streszczenie wyników analiz zawarto w autorskim schemacie ilustrującym elementy, które miały wpływ na układ funkcjonalno-przestrzenny założenia karmelitańskiego. Autor zestawia je następująco: *tradycja europejska, tradycja karmelitańska, uwarunkowania lokalne, wola fundatora*. Dla uczynienia części podsumowującej rozprawę doktorską redakcja wniosków powinna przyjąć formę wypunktowanych konkluzji, streszczających wyniki przedmiotowych analiz.

Aneksy zamieszczone w pracy po bibliografii i wykazie materiałów ilustracyjnych stanowią elementy pracy integralnie związane z jej zakresem przedmiotowym, zaś zawartość aneksów 12.3 - 12.5., to szczególnie wartościowy rezultat prac badawczych, które podjął doktorant, a ich zakres i jakość stanowi wartość materiałów źródłowych, których dotąd pozbawiona była literatura dotycząca założenia Klasztoru Karmelitów Trzewickowych w Krakowie. Tworzą one dokumentację inwentaryzacyjną, której przydatność wydaje się nie do przecenienia przy dalszych pracach badawczych, pracach konserwatorskich czy potencjalnych przekształceniach obecnego stanu założenia klasztorowego.

3. Charakterystyka strony edytorskiej pracy

W opinii dotyczącej strony edytorskiej pracy recenzent podkreśla jej wysoki poziom pod względem językowym. Warstwę językową rozprawy recenzent charakteryzuje jednoznacznie pozytywną opinią. Język jakim posługuje się doktorant jest zrozumiały i precyzyjny z właściwymi zastosowaniami terminologii fachowej (odnotowano nieliczne błędy literowe i interpunkcyjne na str.: 26, 47, 51, 74, 79, 80, 101, 103). W opinii recenzenta lekturę rozprawy doktorskiej Pana mgr inż. arch. Łukasza Szatanka wzbogaca styl języka - walor nie często występujące w dysertacjach z zakresu nauk technicznych.

Doktorant wykazuje umiejętność formułowania wypowiedzi kompetentnych a jednocześnie brzmieniowo eleganckich, pozbawionych terminologicznych i składniowych zawłości.

Liczne ilustracje zamieszczone w pracy są jej integralnym elementem. Wnoszą one bardzo istotne treści merytoryczne, różnorodne co do zakresu poznawczego. Tekst dysertacji opatrzony adekwatnymi ilustracjami świadczy o opanowaniu przez autora narzędzi redagowania wywodu naukowego złożonego z różnorodnych form przekazu informacji. Recenzent wnosi dwie uwagi w odniesieniu do warstwy ilustracyjnej rozprawy. Składają się na nią jednobarwne i kolorowe rysunki szkice, fotografie, schematy, tabele. Różnorodność elementów graficznych pracy uniemożliwia jednolity zapis w postaci spisu ilustracji. Właściwą formą ujednoliconego sposobu ich podpisywania jest określenie *ilustracja (il...)*. Zastosowanie tej formy pozwoliłoby na jednolitą redakcję *spisu ilustracji* i niezależnie *spisu tabel*. Tę uwagę recenzent proponuje uwzględnić przy pracach redakcyjnych przed publikacją. Druga uwaga do warstwy ilustracyjnej pracy – co wymaga podkreślenia wartościowej pod względem poznawczym – ma charakter warsztatowy. Dla uczytelnienia barwnych ilustracji – w pracy określanych rysunkami – przedstawiającymi plany założeń klasztornych, recenzent sugeruje zaszafrowanie przekrojów ścian, zaś w legendzie zastosowanie jednoznacznych kolorów, zapewniających bezbłędną identyfikację poszczególnych funkcji (rys.14/str. 55, rys.18/str. 63, rys. 19/str. 64, rys. 24/ str. 71, rys. 27/str. 75, rys. 28/str. 76, rys. 29/str. 77, rys.30/str. 78, rys. 37/str. 88, rys. 38/str.89, rys.39/str. 90, rys. 40/str.92, rys. 41/str. 94, rys. 42/str. 95, rys. 43/str.96, rys. 44/str.97, rys. 45/str. 99, rys.48/str.115, rys.49/str. 117, rys. 50/str.118, rys. 51/str. 119, rys. 52/str. 120.)

4. Konkluzja recenzji

Rozprawa doktorska mgra inż. arch. Łukasza Szatanka zatytułowana: „*Funkcjonalno-przestrzenne i historyczne aspekty zespołu klasztornego Karmelitów Trzewickowych w Krakowie na tle przemian jego architektury oraz reguły zakonnej*”, to oryginalna monograficzna praca naukowa, którą należy zakwalifikować do grupy tzw. prac przyczynkowych. Podejmuje ona problematykę z dziedziny architektury, dotąd nie poddaną spójnemu opracowaniu. Jej opublikowanie - po uwzględnieniu uwag sformułowanych w recenzji - przyczyni się do ogólnego postępu wiedzy. Do watorów dysertacji zasługujących na szczególne podkreślenie w konkluzji recenzji należą:

- rezultaty poznawcze przeprowadzonych badań i analiz,
- zakres zgromadzonych materiałów inwentaryzacyjnych i dokumentacji źródłowej, dotyczącej zespołu klasztornego Karmelitów Trzewickowych w Krakowie
- zaprezentowana w rozprawie metodologia opracowania tematu badawczego, pozwalająca na zastosowanie w analogicznych pracach naukowych.

Sformułowane w recenzji uwagi nie mają znaczącego wpływu na całościową ocenę. Mieszczą się one w zakresie możliwych korekt, jakim praca doktorska powinna być poddana przed jej opublikowaniem.

W przekonaniu recenzenta rozprawa doktorska mgra inż. arch. Łukasza Szatanka zatytułowana: „*Funkcjonalno-przestrzenne i historyczne aspekty zespołu klasztornego Karmelitów Trzewickowych w Krakowie na tle przemian jego architektury oraz reguły zakonnej*”, wykonana pod kierunkiem Prof. dr hab. inż. arch. Jacka Radzewicz-Winnickiego na Wydziale Architektury Politechniki Śląskiej spełnia ustawowe warunki stawiane pracom doktorskim w dziedzinie architektury i urbanistyki (Prawo o Szkolnictwie Wyższym, Ustawa z dnia 14 marca 2003 r. o Stopniach i Tytułach Naukowych oraz o Stopniach i Tytułach w Zakresie Sztuki.) Wniosuję o dopuszczenie jej do publicznej obrony.

wrzesień 2013 r.

A handwritten signature in black ink, appearing to read "M. Krawiec".